

Dat jaar was er een hittegolf die maar niet wilde ophouden. Ik had het raam in mijn kamer al voor de achtste of negende nacht wijd openstaan en werd wakker van een slurpend geluid. Ik dacht dat het eindelijk was gaan regenen en de goot het water niet aankon, maar het bleek Lena die met een kussen mijn kamer binnenkroop. Pas toen ik het licht had aangedaan, zag ik dat het kussen haar eigen lijf was in het grote t-shirt met het hart van glitter dat tot boven haar middel was opgestroopt.

Ze leek er erger aan toe dan de vorige keer. Misschien was ze aan het doodgaan. Dat was dan niet mijn schuld, al zouden ze kunnen zeggen van wel als ik haar zo liet liggen. Waarom was ze niet netjes in haar bed gebleven? Ze was niet netjes. Ze wilde mij ermee opzadelen. Ik trok haar t-shirt omlaag en stapte over haar heen om te bellen.

Binnen een halfuur werd ze door twee mannen vastgesnoerd op een brancard en de trap af gedragen. De een had zijn blonde haar in een staartje gebonden, de ander was gemillimeterd, Lena zou hem als 'een drietje' hebben ingeschat. Uit hun hemden met korte mouwen staken gespierde armen, de blonde man droeg zijn trouwring om

zijn horlogebandje. De warmte in het trappenhuis was verstikkend en er hing een lucht van aardappelschillen en kerrie. In de bocht kantelden de mannen de brancard alsof ze een ladder doorgaven. Het rode haar van Lena gleed naar voren, ze begon weer te kreunen en te kwijlen.

‘Rustig maar,’ zeiden ze. ‘We hebben nog nooit iemand laten vallen.’

Laat maar vallen. Het kwam bijna over mijn lippen.

Het was redelijk koel in de ambulance, maar de blonde man bleef het warm houden en depte zijn voorhoofd en hals met een tissue. Bij de Ferdinand Bolstraat deed de chauffeur de sirene en het zwaailicht aan en het blauwe schijnsel gleed over Lena en een enkele voetganger en fietser als bij een rit door het spookhuis.

Een uur of twee later werd me een plastic tasje overhandigd met haar t-shirt en een envelop met haar oorbellen en ringen, twee voor de ringvingers, een voor de pink. Tegenover me zat een jonge dokter, die ervan uitging dat ze mijn moeder was. Hij bladerde wat in een dossier en begon uit te leggen dat ze deze keer door een ernstiger beroerte was getroffen en dat de gevolgen dat dus ook zouden zijn. Ik kijk liever naar de mond dan naar de ogen als iemand aan het woord is en hoorde hem aan. Verlamming, spraakstoornis, incontinentie, eetproblemen, verandering van gedrag. Achter hem werd het licht. Als er geen dubbel glas in het raam had gezeten, hadden we de eerste vogels kunnen horen.

‘Begrijp je hoe je moeder eraan toe is? En begrijp je dat ze, als ze het redt, de rest van haar leven afhankelijk zal zijn?’

Hij keek op om te zien of ik reageerde. Ik knikte.

‘Heeft je moeder haar medicijnen wel ingenomen?’

‘Voor zover ik weet.’

‘Ik mag toch aannemen dat bekend was dat ze daarbij niet had mogen roken en drinken?’

Ik had kunnen antwoorden dat ze zich van die eerste beroerte niets had aangetrokken en rookte en dronk tot ze omviel. Hoe had het dan moeten? Thee en water en appelsap en weer thee en water en appelsap, en aanhoren dat ze geen thee en water en appelsap wou en dat ze anders net zo lief dood was, wat dan klonk alsof ze al vanuit haar graf sprak.

Ik zei dat ik negentien was geworden en dat we voor de gelegenheid een kwart flesje wijn hadden gedronken, elk een glaasje. In werkelijkheid was ik een paar weken eerder jarig geweest en had Lena een glas jenever op me geheven en eruit gewrongen: ‘Proest... kut... kreng...’

‘Dan is dit geen leuk cadeautje voor je. Een CVA is de tweede doodsoorzaak in Nederland, en bij vrouwen zelfs nummer één. Ben je de jongste thuis?’

Hij had de som gemaakt en gezien dat Lena op een leeftijd was geweest waarop de kans groot is dat een vrouw een zwakzinnig kind krijgt.

Ik zei: ‘Ze is de zuster van mijn moeder.’

Hij hoefde niet te weten dat mijn moeder nog ouder was toen ze me kreeg. Lena had zich daar wel genoeg over uitgelaten. Ze kon lang naar me kijken zonder met haar ogen te knipperen en me duidelijk maken dat haar gekke zuster een monster, een kreng, een kruimel had gebaard.

Ik sliep tot in de middag, het laken hoog opgetrokken tegen de muggen. Voor de spits begon ging ik naar het ziekenhuis, naar een smalle kamer waar Lena in een mouwloos jak aan allerlei apparatuur lag.

Bijna vijftien jaar had ik mijn leven met haar gedeeld, een vrouw die me alleen in huis had genomen omdat ik het kind van die gekke zuster was. Van het begin af aan had ze me ingepeperd dat ik haar daarvoor dankbaar moest zijn, en toen ik ouder werd dat ik haar meer dan dankbaar moest zijn omdat ik de dood van die dierbare zuster op mijn geweten had. Ik wilde weten wat ik had misdaan.

‘Hou je mond. Je hebt haar doodgestoken, doodgestoken heb je haar.’

Hoe kon een kind van vier iemand doodsteken?

‘Hou je mond, het is te erg voor woorden.’

Elke keer een soortgelijk antwoord. Ik vroeg er op den duur niet meer naar, het had sowieso weinig zin Lena ergens naar te vragen. Ze negeerde me zo veel mogelijk, en als ze wat tegen me zei was het omdat ze iets nodig had, of omdat mijn kleding, de manier waarop ik liep, of alleen maar mijn aanwezigheid haar stoorde. Mijn interesses ont-

gingen haar en als ze er al iets van merkte, begreep ze er niets van, zoals ze ook niet begreep waarom ik soms in lachen uitbarstte. Ze bestempelde het als getikt, geschift. Van wie ik dat toch had. Mijn vader, Lena? Kop dicht. Vader onbekend. Ze had hem nooit ontmoet, had zelfs nooit over hem gehoord, maar deugen deed hij ongetwijfeld niet. Ik kon maar beter weten dat haar zuster met iedere kerel die haar pad kruiste naar bed was geweest, omdat ze zo nodig op de valreep een kind moest. ‘En wat voor kind. De slechtste van het stel heeft dat godvergeten laatste eitje verpest.’

Haar bitsheid nam toe toen ik twaalf was. Vooral als ze gedronken had kon ze uitschieten: ‘Weet je waar jij eigenlijk gemaakt bent? In de hel. Wil je het bewijs? Een rood waas, ik krijg een rood waas van het hellevuur voor mijn ogen als ik jou zie.’

Ik reageerde af en toe, ik schold terug. Maar haar stem was luider. En als ze eenmaal tegen me tekeerging genoot ze ervan, iets wat ik haar niet gunde.

Op een nacht, aan het begin van een proefwerkweek, maakte ze me wakker. Haar gezicht boven het mijne, in een wolk van zoete alcohol.

‘Nou, wil je het weten? Dan zul je het weten ook. Dan zal ik je zeggen hoe jij Essie hebt vermoord, kleine klier. Doe je ogen dicht, maar blijf wakker... Je zeurde om een beest. Florrie wil poes, Florrie wil hond, wil muis. God mag weten van wie je dat hebt. Je hield niet op met zeuren, je was een vreselijke zeur. Essie besluit een goudvis voor je te kopen, een goudvis in een kom. Hou je ogen dicht. In de winkel bedenkt ze zich. Ze koopt wat ruimers. Een accubak. Een accubak met kiezeltjes en plantjes en een plastic

zakje met twee goudvissen. Jullie wonen in een klerehuisje, net zo'n klerehuisje als dit. Van de zolderberging heeft Essie een kamertje voor jou laten maken. Oogappeltje. Ze wil je verrassen. Als oogappeltje de volgende ochtend wakker wordt, zal ze naast haar bed die stomme visjes zien. Essie vult de bak met water, ze doet de visjes en de andere troep erin. Het is negen uur 's avonds, oogappeltje slaapt. De rest van het verhaal is kort. Essie gaat de zoldertrap op met die kloterig zware bak. En ze stapt mis... Waardoor? Omdat jij je bed uit kwam natuurlijk, omdat je weer wat had te zeuren. Die bak is net wat eerder beneden dan Essie ... En die grote scherf schiet in haar oog, als een dolk schiet hij in haar oog... Ik moest haar later identificeren... Ze hadden dat oog afgeplakt, maar ze hebben het me gezegd: "Recht door het oog tot helemaal achter in haar hersens." Ja ja, klein rotkreng, hou jij je ogen maar lekker dicht.'

Angst voor het onbekende. Ik weet niet of dat het was waarom ik bij haar bleef. Ik was eraan gewend naast haar te bestaan en was ongevoelig geworden voor haar kilte en jaloezie. Toen ik er eindelijk serieus over dacht haar de rug toe te keren, sprong het eerste adertje in haar hoofd en als vanzelf was ik in haar buurt gebleven.

Ik zat naast het bed en keek naar haar scheve gezicht. De slappe mond die vroeger met penseel en lippenstift tot een kinderlijk hartje werd gedwongen, de haartjes op haar bovenlip die ze altijd met een harspleister had uitgetrokken, de bochtige rimpeltjes voor haar oren, de oorlellen waarin de gaatjes tot streepjes waren getrokken, de grijze uitgroei rond haar kruin, een vloek voor een kapster.

Ik was vaak mee geweest naar klanten die ze aan huis knipte. Sommigen hadden mijn moeder gekend. Een man, die op zijn wang een vlek had als een kikker, zei dat ik 'sprekend' op haar leek.

Erg veel herinner ik me trouwens niet van de eerste jaren. Uit onderzoeken blijkt dat ook mensen met een gelukkige jeugd zich weinig herinneren van de eerste tien jaar. Een ontvullend gegeven, maar ik moet toegeven dat er voor mij iets troostends van uitging.

Wat ik nog wel weet is dat ik me als kind met een boek afzijdig hield wanneer Lena aan het werk was. Aanvankelijk kwam dat uit de boekenkast op school. De voorraad bestond uit afdankertjes van de bibliotheek en exemplaren die door een ouder waren afgestaan of op Koninginnedag waren gevonden. Het waren dikwijls boeken die ik kinderachtig vond, boeken die geen verrassend verhaal of einde kenden, wat een gevoel van teleurstelling gaf. Het was een verademing zodra ik met een eigen pasje in de bibliotheek kon gaan lenen. Ook toen waren er boeken met personages die ik onnozel vond en die me net zo weinig deden als de mensen om me heen, maar ik verkoos ze omdat ze altijd wel iets van een ander leven zichtbaar maakten. Bovendien kon ik me van ze ontdoen: ik hoefde het boek maar dicht te slaan.

Het kwam Lena goed uit dat ik zoveel las, maar ze vond het niets. Ik zou er maar idiote dingen van in mijn toch al rare hoofd halen. Ik haatte haar daarom, ik keek op haar neer, ze had zelf net genoeg school gehad om shampoo en crème te kunnen lezen en terug te kunnen geven van een briefje van honderd. Na mijn eerste menstruatie, waarvoor

ze me een doosje tampons toewierp dat al jaren in haar lag, maakte ze duidelijk dat ik er 'niet voor niets' was. Ze liet me het haar van klanten wassen en een conditioner aanbrengen, lette op hoe ik rollers indraaide, een kleurspoeling aanmaakte, bij mannen de nek uitschoor en met een schaartje met afgeronde punten haartjes uit oren knipte. Ze maakte me wel eens een compliment waar de klant bij zat, maar nooit als we buiten stonden, en ze heeft me alleen een keer in het bijzijn van Rudie Hus, een ex-bokser met een bloemkooloor, wat geld gegeven.

Ze had genoeg klanten. Haar groeit nu eenmaal, onophoudelijk, zonder aanzien des persoons, los van beslommeringen, zorgen, gebreken, ambities, frustraties, festiviteiten, verdriet, ziekte en zelfs de dood. Het was vaak onaangenaam in de huizen waar we kwamen. De lelijkheid van de mensen onder het licht in een badkamer of een keuken, de luchtjes die aan hen kleefden, de tobberige en oppervlakkige verhalen die op elkaar leken. Het lukte sommige klanten niet meer de trap af te komen en naar een kapsalon te gaan. Onder hen was een Russisch echtpaar. Ze waren altijd blij met onze komst en probeerden ons zo lang mogelijk binnen te houden met thee en koekjes van bladerdeeg. De man, die Dimitri heette, speelde piano voor ons en we klaptten voor hem. Polka's en walsen en een stuk dat hij 'Mijn vogeltje van de steppe' noemde. Toen zijn vrouw dood was verdween Lena, als ze zijn haar gedaan had, met hem in zijn slaapkamer. Even je slechte rug masseren, zei ze. Ik veegde de weinige haartjes van de vloer en pakte haar spullen in. Lena had wel meer klanten aan wie ze wat extra's verdiende. Een gepensioneerd marinier.

Een weduwnaar die een vage baan had in het confectiecentrum. En Rudie Hus natuurlijk, die ze zorgvuldig om zijn verfrommelde oor heen schoor. Eerst knippen, dan seks.

Nadat Dimitri haar ten huwelijk had gevraagd, zijn we niet meer in zijn huis geweest. Ze weigerde haar leven gratis in dienst te stellen van een man, zei ze, en daar kwam bij dat ze niet meer voor hem voelde dan voor een deurmat.

Hij heeft nog twee keer opgebeld. De eerste keer huilend en dreigend dat hij voor de trein zou springen. De tweede keer nam ik de telefoon aan. Hij zei: 'Zeg haar dat ik hoop dat het slecht met haar zal gaan en dat ze veel zal lijden.'

Ik las voor uit tijdschriften die ik uit de wachtkamer haalde. Witte tijgertjes die geboren waren. Een filmster van wie een been was weggevreten door een vleesetende bacterie. Een vrouw in Kansas die uit jaloezie haar vriendin maandenlang opgesloten had gehouden. Het maakte niet uit. Als er een portret met een uitgesproken kapsel in stond hield ik het voor haar omhoog, maar ze reageerde nergens op, ze kreunde niet eens meer.

Drie dagen later leek er wat leven in haar teruggekeerd te zijn en probeerde ze te praten.

'Din... rot weg kang...'

Moest ik weg? Verlangde ze dat ik haar haar kamde?

Ze deed opnieuw een poging: 'Mim... lor... dietee...'

Sommige mensen veranderen volledig, had de jonge dokter gezegd. Volledig. Het woord omwikkelde en doordrenkte haar. Het deed me denken aan een kat die ik ooit op straat wilde aaien. Pas op, had een buurvrouw gezegd, hij kan vals zijn.

‘Diet... pek... lor...’

Ik wenste dat ik medelijden kon opbrengen, maar kwam niet verder dan: ‘Wat?’

Ze wierp me een kwade blik toe: ‘Din... kel... lor...’

Het waren haar laatste woorden.

Om tien voor zeven werd me aan de telefoon meegedeeld dat ze een droevig bericht voor me hadden en dat ik beter kon komen en wat kleding voor mijn tante mee moest nemen. Dat ‘beter’ klonk vreemd. Ik stopte een jurk en schoenen die ze niet graag droeg in een plastic tasje en zat een halfuur later weer naast haar bed. Haar gezicht leek niet zozeer van spek als wel van spek nagemaakt. Ik was bang dat het weer kleur zou krijgen en zou gaan praten. Din, kel, lor. Aan de kerk zou ze niet gedacht hebben, het woord ‘god’ had ze alleen in de mond genomen als ze vloekte. Met ‘lor’ moest ze mijn naam bedoeld hebben.

Ik liet me de vriendelijke stem van een verpleegster aanleunen, dronk een bekertje koffie en wist niet of ik moest gaan huilen of rustig mocht zijn en onverschillig.

Ik had niemand verteld dat Lena was opgenomen en ik zou ook niemand laten weten dat ze dood was. Dat was niet moeilijk, want na haar eerste beroerte had ze haar werk opgegeven, en van de klanten die hadden beweerd zich geen raad te weten zonder haar, hadden er maar twee of drie een keer gebeld. Verder was er Rudie Hus, die niet meer met zijn fles whisky aan de deur was geweest sinds hij er een nieuwe vriendin bij had, een weduwe met een eethuisje. En dan was er haar vriendin Mary, een halve Chinese, die jarenlang in verschillende winkels en warenhuizen lingerie en badgoed had verkocht. Op gezette tijden